

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 41

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 41. — Рівне: РДГУ, 2008. — 217 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31. 10. 2008 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

9. Принцип реалістичності (психолог не ставить перед собою мету змінити учасника освітнього процесу, він сприяє осмисленню ситуації, в якій знаходиться людина, сприяє у подоланні моменту безвиході, створює умови для змістової зміни проблеми і допомагає людині відкрити внутрішні ресурси для того, щоб стати автором свого життя).

ЛІТЕРАТУРА

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. - М., 1998-298 с.
2. Дубровина И.В. Предмет и задачи школьной психологической службы // Вопр. психол. -1988. -№5. - С. 47-54.
3. Дубровина И.В., Прихожан А.М. Положение о школьной психологической службе // Психол. журн. -1985. - № 2. - С. 77-83.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. - М.,1996. - С.56-57.
5. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского - М.: Политиздат, 1990. - 494 с.
6. Зейгарник Б.В., Братусь В.С. Очерки по психологии аномального развития личности. - М., 1980. – 169 с.

Резюме. В статті проводиться теоретичний аналіз суті, содержания и форм психологическое сопровождение личностного профессионального развития студентов.

Summary. The theoretical analysis of essence is conducted in sta'e, maintenance and forms psychological accompaniment of personality professional development of students

УДК 159.92 (477)

А.М. ВОРОБІЙОВ

КУЛЬТУРНИЦЬКА ІНДИВІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХІКИ У КОНТЕКСТІ СВІТОВІДЧУВАННЯ

Резюме. У статті розглянуто проблему впливу культури на індивідуальний характер та ментальність людини. Здійснено аналіз культурницької індивідності української психіки у контексті світовідчуження.

Ключові слова: глибинне «Я», національний характер, ментальність, кордо центричність, рефлексивна настанова, соціально-комунікативна база, культуроморфічний чинник.

Метароботи: дослідити впливи сукупності чинників культури на формування ментальності і вдачі людини, яким чином національний характер постає продуктом автохтонної культури і водночас, персоніфікуючись є її носієм, продовжувачем культурних традицій і норм у наступних поколіннях.

Виклад основного матеріалу. Культура визначає спосіб життя нації, а отже, і окремої особи, через набуту нею соціальну спадщину. Але яким чином культурний вплив безпосередньо формує ментальність і вдачу людини?

Аби відповісти на це запитання, необхідно звернутися до глибинної психології, яку З. Фрейд перетворив із системи теоретично-умоглядних спостережень за актами свідомості на справжню науку про душевні явища. Це йому вдалося через переосмислення несвідомого як первісної душевної субстанції, що активно впливає на наші почуття, мислення, життєдіяльність, яка зовсім не є прерогативою пильнуючої волі та розрахунків розуму.

Оскільки споконвічна воля до глибинного «Я» – це ірраціонально втілюється у свідомість і дію, усе наше душевне життя постає, за Фрейдом, безперервною і пристрасною, боротьбою свідомого «Я», вихованого морального чи культурного почуття, із жагою інстинктів. Особисте несвідоме значною мірою формується під дією переживань у ранньому дитинстві, які суттєво впливають на становлення загальної настанови до світу, до життя, до інших людей. Родинне середовище, типи емотивних стосунків дитини з батьками, братами та сестрами обумовлюють утворення певних рис характеру майбутньої дорослої людини, що обов'язково виявиться у специфічній поведінці, в оптимістичному чи песимістичному світосприйнятті, в егоїзмі або альтруїзмі, у відношенні до керівників і підлеглих, до авторитетів і влади, до приятелів і жінок, до дружини і дітей тощо. На рівні несвідомого сліпо виникають жадання й острахи, пристрасті та бажання нашого дитинства й особистого минулого. І сплітаючись корінням у потаємних глибинах нашої природи, час від часу шалено прориваються у свідоме життя, інколи навіть ламаючи його всупереч волі й розуму.

Можна припустити, що вплив культури на індивідуальний характер, на ментальність та вдачу людини відбувається у її ранні роки через родину, що відтворює культурне (в зазначеному вище сенсі) середовище етногрупи. Те, що є спільного у способі родинного виховання, і формує певні риси національного характеру. Це спільне не вичерпується конкретними вказівками і порадами дитині. Воно головним чином виявляється у традиціях і нормах даної культури, що їх персоніфікують батьки. Із «Інтроєкцією» своєрідного родинного стилю життя у глибинне несвідоме дитини входить певна система вартостей, якої вона дотримується все життя. Пізніші культурні впливи торкаються здебільшого поверхні психіки. З такого погляду національний характер постає продуктом даної культури і водночас, персоніфікуючись, носієм її, продовжувачем культурних традицій і норм у наступних поколіннях. Звичайно, у своєму індивідуальному прояві національний характер зумовлюється також конкретним біологічним спадком людини, що визначає загальні здібності, її минулим досвідом, а також соціальним становленням. Сукупність цих факторів і забезпечує особисту форму і рівень асиміляції наявної культури.

Слід також зважити на те, що соціокультурні фактори у своїй конкретно-історичній даності не є чимось незмінним. Вони загалом відповідають динаміці суспільства. А тому метод соціальної культурної антропології передбачає дослідження зміни батьківських постанов під впливом невідворотного поступу історії. Такі дослідження ще попереду, але заздалегідь варто зазначити, що національний характер, закріплений у культурних традиціях і нормах, змінюється набагато повільніше, ніж структура суспільства. В своїй основі він містить певні інваріанти, що дають можливість ідентифікувати націю протягом усієї історії.

Нарешті ми підійшли до найсуттєвішого, що поглиблює наші уявлення про душу та вдачу українця. Це є розгляд структури українського родинного життя як усталених традицій у способі сприйняття та осмислення світу настанов до зовнішніх і внутрішніх збудників та ін. На нашу думку найважливіше значення для формування національної психіки виступає одна особливість життя української родини, а саме: становище в ній жінки, зокрема, жінки-матері. Уже на рівні звичайних спостережень можна зазначити, що українська жінка активніша, ніж інші, у громадському житті, часом вражає

своєю мужністю порівняно з чоловіками. Український фольклор дуже часто зображує ситуації, в яких жінка домінує над чоловіком, а то й побиває його за «ледачість». Якщо так є, то не тому, що українська жінка вже через окрему біологічну спадщину більш агресивна, як деінде, ані не тому, що вона свідомо бажає влади, але прямо тому, що такий є тип нашої суспільності і нашої культури. Саме до жінки-матері обернена глибока любов і навіть пієтизм її дітей впродовж усього їхнього життя. Навіть Україна найчастіше виступає під цим символом: «Україна-мати», «Ненька-Україна», що виражає характер патріотизму як відданості дітей матері. У релігійному житті поширенішим є культ Богоматері, ніж Христа-Богочоловіка. Ці факти пояснюються «матріархатним» характером української родини, де практично вся ефективна влада належить матері, яка до того ж повністю бере на себе виховання дітей. Батько, встряє час від часу для покарання дитини. Тому вона ідентифікується головним чином із матір'ю, наслідуючи типові для жіночої свідомості норми поведінки, характер моралі, настанову до життя. Звідси висока оцінка таких рис, як доброта, добродушність, лагідність, ніжність, м'якість, сердечність як «ідеальних» рис.

Це дуже цікавий висновок, що відповідає загальноновизнаній «кордоцентричності» української вдачі, її емоційно-почуттєвому характерові, втечі українця до «малого гурту», об'єднаного теплотою взаємин. Із цим, до речі, узгоджується і відомий індивідуалізм наших співвітчизників, відносна байдужість до загальнодержавних інтересів, брак активної агресивно-здобувчої настанови у широких масштабах («спілки») до навколишнього світу тощо.

Структура української родини впливає на пізніше ставлення українця до влади. Оскільки батько найчастіше виступає як караючий чинник, не виявляючи до дитини ні любові, ні опіки, – вона не в змозі приязно й довірливо ставитися до нього. Скоряючись силі, дитина зовнішньо демонструє послух, але внутрішньо бунтує, а то й ненавидить батька. Dorостаючи, вона намагається якомога швидше вирватися з під його влади.

У дорослому віці людина повторює ту саму настанову, яка навіть посилюється, враховуючи, що влада чужа й деспотична. Вона завжди для українця – насильство, якому можна коритися лише зі страху, а не з волі. Тому цілком природним є недовір'я, нехоть, ворожість до влади. Коли вона занепадає, майже неодмінно настає анархія. Бо після смерті «батька» (влади), «сини» «матері» (України) якомога довше намагаються не допустити, щоб хтось із них зайняв спорожніле місце. До інстинктивної ненависті до влади взагалі додається новий психологічний мотив, що спрацьовує на рівні підсвідомого: рівність «синів» одній «матері» не можна порушувати. А тому найкраще, коли кожен – сам собі пан, і жоден не вибивається над іншими. Звідси – глибоко закорінене в душі особливе ставлення українців до ідеї рівності.

Мотив рівності, що пронизує українську психіку, підсилюється ще однією рисою «матріархатної» структури українського родинного життя. В українській родині після смерті батька сини діляться владою, бо тут ніколи не було звичаю (або ж права) передавати всю землю як неподільну спадщину найстаршому синові. Сини (і навіть дочки), рівні між собою, отримують однакові долі.

Ідея рівності, здавалася б, найблагородніша ідея, породжена людством. Але підіймаючись із темряви несвідомого, вона гасила часом світильник розуму своїх носіїв. Опановуючи психіку, ця ідея негативно впливала інколи й на історичну долю України, спричиняючи анархічні настрої і призводячи до невміння встановлювати свою владу та витримати її.

Дослідники української душі одноставно підтверджують її емоційно-почуттєвий характер, «кордоцентричність», що відносно зменшує роль раціонально-вольової компоненти у проявах національного характеру. Це спричиняє особливу значущість у життєдіяльності українця рефлексивних світосприймальних настанов, які «увнутрішнюють» надзвичайні явища. На думку дослідників, особливо поширеними є активно-рефлексивні настанови на насолоду життям та самоформування, а також безпосередньо рефлексивна насолода, на базі якої переживана мить сприймається як домірна вічність, а теперішність стає самістю. Ця остання настанова нерідко забарвлена ентузіастичною компонентою, яка інколи переростає у самостійну настанову з її «відданістю безмежному».

У зв'язку з цим українська душа схильна до такої активно-рефлексивної настанови як аскеза – послідовне тривале зречення будь-якої втіхи, насолоди життям. Нація, попри релігійну формацію душі, що вийшла з Візантії, а також трагічний історичний досвід, демонструє величезну життєлюбність і життєздатність з орієнтацією на сьогодні, а не на трансцендентну далечінь.

Мабуть, недоречно повністю виключати споглядально-рефлексивну настанову української психіки. Наявність її підтверджує хоча б багатовічна традиція філософської рефлексії на Україні, зокрема і від учених Києво-Могилянської академії, Г.С. Сковороди до сьогодні.

Але «релятивна перевага» рефлексивних настанов української психіки свідчить лише про те, що вони виразніші, ніж в інших народів. Предметові настанови українця не привертають до себе особливої уваги ні своєю наснагою, ні частотою появи. Та з цього не випливає їхня меншеартість в окресленому відсотку у рамках даної етногрупи або ж щодо інших. Винятково споглядальний характер предметових настанов українця доволі сумнівний.

Справді, перевага емоційно-почуттєвої душевної компоненти над розумово-вольовою в одному випадку може завадити виваженому перетворенню зовнішнього середовища (через, скажімо, спалах негативних емоцій, аж до афектів). Але в іншому, емоційно забарвлюючи намір, така перевага сприяє пристрасній надактивній праці, що є запорукою успіху. Це саме, але навіть виразніше, відбувається і за умови поєднання активної предметової настанови з активною рефлексивною настановою, коли самоформування відбувається у трудовому процесі, що стає справою честі, або ж улюблена праця, поєднуючись з творчою, ентузіастичною забарвленою компонентою, приносить насолоду. У цьому ж напрямку діє і наскрізь позитивне українське колективне несвідоме як довіра до доброї Неньки-природи. Воно спонукає до впевненої співпраці з нею, що є запорукою активності людини у світі. Звідси – дивовижні працездатність і працелюбність українського народу. Вони стали предметом філософської рефлексії Г.С. Сковороди, а саме – його трудової етики, заснованої на принципах «спорідненої праці» та «рівної нерівності». Вона оригінально розв'язувала головну екзистенціальну проблему – збіжності сутності та існування, або ж людського щастя.

Такі фактори формування української душі, як геопсихічний та історичний, поволи змінюються, сприяючи сьогодні активізації вдачі співвітчизників.

Культуроморфний чинник української душі – це послаблений вплив Заходу та певний євразійський вплив з установленими пасивними настановами світосприйняття. Сьогодні цей останній вплив значно менший.

Мабуть, найцікавіший фактор становлення психіки українця – соціальний феномен «спільноти», «малого гурту», об'єднаного емоційно-почуттєво, а не «спілки» на підвалинах єдиної мети.

Із цим пов'язаний широковідомий індивідуалізм українців, докорінно відмінний від колективістської психології росіян. Панує думка, ніби він, виключаючи активність «спілки», став на перешкоді до створення національної держави. Це – правда, але не вся.

Індивідуалізм, якому відповідає індивідуальна форма цілепокладання, що приходить на зміну колективному цілепокладанню первісного роду, де мета є спільною потребою, – загалом явище прогресивне. Він є передумовою появи суб'єкта – особистості котра, інтеріоризуючи соціально-комунікативну базу, здатна до свідомої побудови громадянського суспільства в традиціях Європейського шляху розвитку.

У цьому ж напрямку діють і деякі інші властивості української психічної структури. Як справедливо стверджують науковці, що з «інтроспекцією» своєрідного «матріархатного» стилю родинного життя у несвідоме українця ще в дитячому віці входить ідея рівності «дітей» Неньки-України, котра глибоко закорінюється в його психіці. А водночас – і недовіра, нехоть, ворожість до насильницької влади, яку в родині уособлює караючий батько.

Поєднання індивідуалізму з ідеєю рівності та неприпустимості насильства влади – чи не найстійкіший інваріант української душі, а отже, її національного характеру впродовж усієї трагічної історії України. Звідси – непереборний і невтримний, органічний і масовий потяг до Волі, що спалахує полум'ям знову, і знову. Його не заллють ніякі моря крові, бо такою є українська вдача, зовсім не пристосована до будь-якої форми тоталітаризму і (чи то фашизму, чи то «реального» соціалізму). І з цим треба рахуватися.

Як свідчать провідні історики і культурні діячі (Прокопій Кесарійський, М. Костомаров, П. Куліш, В. Антонович, М. Грушевський та ін.), від античності до волинян VI ст., крізь княжу добу і Козаччину аж до XX ст., український народ при нагоді волевиявлення завжди був відданий послідовно демократичним формам суспільно-політичного життя і не здатний до сприйняття поширеної тривалий час у Європі та Росії ідеї «цезарепазизму», абсолютної монаршої влади одного зі своїх «братів»-корманчиків, що раптом мав би стати «намісником Бога на землі». Мабуть, це і заважало нам створити власну державу, подібну до сусідніх. Сьогодні інші часи: релігійна свідомість поступилася раціоналізмові, а демократичний парламентаризм довів історичну обмеженість монаршої сваволі та олігархічної форми державного правління.

Отже, Україна отримує так довго жадану можливість привести у відповідність організаційні форми політичного життя до національного характеру свого народу. На порядку денному стоїть побудова суверенної держави, що відповідала б традиційним уявленням українців про *Волю, Правду, Долю*.

Воля – і манентна особистості, яка принципово не може спричинитися у «спілці» з її культом «спільності». Тому українська воля аж ніяк не вичерпується волею приєднання до «спілки», де «патріарх» або ж олігархічна верхівка, нібито усвідомлюючи необхідність веде до окресленої мети, а на далі – здійснює економічне й політичне панування. Особиста воля – це воля для мене і тепер, це воля максимального самовияву і самореалізації на основі трудової етики – високої працездатності у галузі «спорідненої» діяльності і відповідальності за її результати.

Правда об'єднує істину і справедливість. Соціальна справедливість, за традиційним уявленням українців, не має нічого спільного з довічним «роїнням» у межах общини-роду, того селянського всесвіту, що виступає панацеєю від «космополітичного» інтелігентського життя, від несправедливого соціального прогресу, що виправдовує соціалістичний світоустрій у його нібито одвічно російському варіанті з центральною ідеєю рівного розподілу, котра відповідає справедливості православія. Комуністична риторика на тему справедливості, що її зведено виключно до розподільчої функції планової економіки, яка має, мовляв, на «відсотковій» основі «рівно» поділити знання, блага, прибутки, апелює до національної свідомості росіян з її колективістським підґрунтям. Але й тут має досить сумнівний успіх.

Для України ж вона й зовсім чужа. Ніколи тут не панувала ілюзія, нібито всі покликані у цей світ для отримання рівної долі щастя, що біля керма влади мають бути не багаті й компетентні, а бідні й справедливі, що мета суспільства – не допомога нужденним через систему оподаткування і фондів, а відмова від майнового розшарування і пропаганда всезагальної рівності у рабстві і т. д. Ніколи на Україні справедливість не сприймалася як рівний розподіл корманчиком набутих колективним достатків.

Справедливість – це лише рівність «синів» єдиної Матері – України, тобто рівні соціально-правові умови для кожного, хто починає життя. А далі, оскільки існує «рівна нерівність», все залежить від конкретної людини, від її вроджених та набутих шляхом самоформування здібностей, що дають змогу вчасно розпізнати «споріднений» рід діяльності. Самореалізація забезпечується лише власним жаданням, волею та розумом, а не якоюсь зовнішньою силою – Богом, «патріархом», суспільством. Лише від тебе залежить задоволення твоїх справжніх потреб. Висока трудова етика українця не дозволяла йому ідеалізувати злидня. Частіше він кваліфікувався як «нероба», а не «божа людина». Сьогодні тяжку тугу за стабільним, нерухомим, без ризику колективним жебрацтвом застійних часів відчуває лише один соціальний прошарок, який, проте, пронизує все суспільство, – це прошарок маргіналів, не укорінених глибоко у ґрунт рідної культури, без достатньої професійної кваліфікації, а тому й не конкурентоздатний, тобто прошарок, виплеканий семидесятирічною політикою соціальної селекції.

Доля в народній свідомості не має містичного забарвлення. Це, швидше, вільний «вибір» власного життя, що принципово не підлегле «спілці». Доля у кожного своя, залежить від вроджених та набутих вихованням можливостей, від людяності з її вершинами і низинами. Поєднання Волі й Правди є запорукою щасливої Долі як самоствердження особистості шляхом улюбленої праці, результати якої належать, передовсім, «спільноті почуття», тобто родинному колу. І тільки опосередковано, на підставі правового регулювання, вони належать «спілці» як громадянському суспільству з відповідними державними інституціями.

Влада «спілки»-держави є необхідною лише для забезпечення Волі, Правди й Долі людини, що стає мірою усіх цінностей. Побудова подібної держави – це не тяжкий кривавий шлях до виразної мети-мрії, що потребує обов'язкової самопожертви, а конкретна орієнтація на усунення або ж перетворення такого в суспільно-політичному устрої, що перешкоджає щастю кожного. Йдеться про перебудову парламентарно-правовими засобами суверенної демократичної України, що відповідала б руху нації, де гарантувались би права і захищеність історично сталої особистості в економічній, соціальній, політичній, культурній сферах. Успіху в цьому можна досягти, лише свідомо спираючись на волю й розум, вмівши поєднувати їх із притаманною нам емоційною пристрастністю, стримуючи почуття, коли вони заважають виважений і послідовній, цілеспрямованій дії. Лише увібравши нереалізовану енергію загублених поколінь, спираючись на традиційні моральні абсолюти та культурні цінності, синтезуючи їх з компетентністю на рівні світових наукових стандартів, – можна забезпечити державне самоствердження України як виразника національно-духовної цілісності.

Висновки. Отже, вплив культури на індивідуальний характер, на ментальність та вдачу людини відбувається у її ранні роки через родину, що відтворює культурне середовище етнотрупи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володимир Янів. Нариси до історії української етнопсихології. К., 2006. – С. 340.
2. Юрій Огульчанський. Етнічна структура українського суспільства: уявні та дійсні проблеми. – К., 2006. – С.66.
3. Григорій Півторак. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. - К., 2001. – С.148
4. Петров В.П. Походження українського народу. – К., 1992. - С.93.
5. Нечуй–Левицький І. Світогляд українського народу (ескіз української міфології). К., 1992. – 88 с.
6. Маланюк Е. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992. – С.82.

Резюме. В статті аналізується проблема впливу культури на індивідуальний характер і ментальність людини.

Summary. In the article the analysis of problem of culture influence on human being individuality formation in the context of consciousness.

УДК [159.9:377]:616-051

В.М. ВРОНСЬКА

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШИХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ІНСТИТУТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.

Резюме: В статті висвітлені ситуації, проблеми, шляхи надання психологічної допомоги, відомі в психологічній науці. Крім того, висвітлені психологічні проблеми в діяльності старших медичних сестер ДНЗ, які раніше не висвітлювалися, і розв'язання яких стало можливим в результаті співпраці учасників тимчасового науково-дослідного колективу. Також подані рекомендації з приводу формування психологічної компетентності старших медичних сестер дошкільних навчальних закладів

Ключові слова: галузі застосування, психологічні компетенції, тимчасовий науково-дослідний колектив, професійно-особистісний кризис, соціально-психологічні здібності.

Постановка проблеми: Ми всі живемо в епоху змін і ситуація невизначеності, яка для неї характерна, передбачає переорієнтацію поглядів стосовно нових обставин життя, переоцінку суспільних та особистісних цінностей, умов існування та діяльності людини. В результаті спостерігається підвищення нервово-психічної напруги всього населення країни. Крім того, завдяки соціальним процесам взагалі і демографічній ситуації зокрема, у дошкільних навчальних закладах України спостерігаються негативи, які проявляються у невмозмі задовольнити бажання всіх батьків, охопити їх дітей дошкільною освітою, які пов'язані із відсутністю відповідної матеріально-технічної бази, небажанням фахівців працювати за спеціальністю (що спостерігається у деяких районах Рівненщини), поганого стану здоров'я дітей- як наслідок, підвищені вимоги до виконання професійних обов'язків медичних сестер. Фактори, що пов'язані з роботою і діяльністю дошкільного навчального закладу, так само як і події власного життя можуть призвести до виникнення стресу. З метою уникнення цих, та багатьох інших проблем, особистості необхідно надавати психологічну допомогу.

„У людському суспільстві феномен допомоги існував завжди, хоча як соціальний інститут виник і сформувався лише до середини ХХ століття, викликавши до життя появу цілої низки нових професіоналів: соціальний працівник, психолог-консультант, психолог-психотерапевт. І це – окрім уже традиційних фігур священника та пастора, психіатра та психоаналітика.”[1; 10]. Міжнародним фондом „Відродження” в рамках програми „Трансформація гуманітарної освіти в Україні” видано посібник О.Ф.Бондаренка, в якому висвітлені методи психологічної допомоги, завдяки зарубіжним напрацюванням у цьому напрямку, особистому досвіду автора та особистим зв'язкам: Карла Роджерса, Карла Вітекера, Роберта Янга, О.Ю.Алексейчик, Б.С.Братуся, Ф.Ю.Василока, І.В.Дубровіна, Ю.М.Ємельянова, А.Ф.Єрмошина, О.В.Зінченко, Г.Л.Ісуріна, Е.Лауренайтис, О.О.Леонтьєва, О.М.Лобач, В.Ф.Петренко, Т.С.Яценко.

О.Ф.Бондаренко у навчальному посібнику „Психологічна допомога особистості” висвітлив як основні напрямки зарубіжної консультативної та терапевтичної допомоги, так і вітчизняні традиції у практиці надання психологічної допомоги, специфіку підготовки психолога-практика. Однак, ним запропоновані головні галузі застосування психологічної допомоги (розроблені американськими та європейськими колегами):

- 1) психічний та духовний розвиток дитини;
- 2) екзистенційні та особистісні проблеми підлітка;
- 3) шлюб та сім'я;
- 4) проблематика психічного та особистісного здоров'я;
- 5) психологічна допомога помираючому та психотерапія неоправданого лиха;
- 6) проблеми похилого віку;
- 7) місця ув'язнення, лікарні, казарми, студентські містечка;
- 8) психологічна допомога та підтримка у кризових ситуаціях: несподівана смерть, спроба суїциду, зґвалтування, зрада, втрата кохання, роботи та ін.;
- 9) шкільне консультування;
- 10) професійне консультування;
- 11) психологічна допомога, яка стосується крос-культурної проблематики;
- 12) управлінське консультування.

Із вищезазначеної проблематики, актуальними для працівників дошкільних навчальних закладів є надання психологічної допомоги: 1)-психологічна допомога дитині у подоланні Едіпова комплексу; задоволення емоційних запитів у придбанні особистісної ідентичності у процесах самовизначення; психологічна допомога в уникненні емоційних травм; сприяння у виробленні стійких ціннісних та моральних норм, особливо в критичний період розвитку. 3)-подружжя та

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Булах І.С. Теоретичні засади обґрунтування вихідних положень психологічної допомоги в процесі особистісного зростання підлітка.....	4
Ковалевич В.В. Психосоціальне формування екзистенціальних перспектив личности в контексті консолідації общества.....	8
Максимова Н.Ю. Психологічний супровід як засіб корекції поведінки соціально дезадаптованих підлітків.....	11
Павелків Р.В. Шляхи оптимізації психологічної адаптації та навчальної успішності студентів-першокурсників у контексті діяльності психологічної служби ВНЗ.....	15
Шевченко Н.Ф. Теорія і практика психологічної допомоги хворим.....	18
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Ігрова терапія як засіб психологічної допомоги.....	21
Артемова О.І. Важливі аспекти психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу сучасної школи.....	24
Безлюдна В.І., Корчакова Н.В. Психологічне сприяння розвитку творчого потенціалу старшокласників.....	26
Белікова Н.О. Формування готовності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації до здоров'язберігаючої діяльності.....	28
Бабак К.В. Психологічний супровід особистісно-професійного розвитку студентів.....	31
Воробійов А.М. Культурницька індивідність української психіки у контексті світовідчуження.....	33
Вронська В.М. Проблеми психологічної підготовки старших медичних сестер дошкільних навчальних закладів в інституті післядипломної педагогічної освіти.....	36
Галян О.І. Психологічні аспекти включеності юнаків у процес виховання.....	39
Герасіна С.В. Теоретичні засади психологічної допомоги учням ПТНЗ у формуванні їх готовності до професійної самореалізації.....	42
Главінська О.Д. Зміст психологічного супроводу для розвитку молодшого школяра.....	46
Дем'янюк О.Б. Сучасні технології трансперсональної психології.....	48
Дідик Н.М. Теоретичні і практичні основи психодіагностики особистісної зрілості студентів напрямку "Психологія".....	50
Дружиніна І.А. Тренінг професійної ідентичності в системі підготовки практичних психологів.....	52
Дудар О.В. Особливості розвитку емоційного відгукування старшокласників.....	55
Іванюк І.Я. Сім'я з „особливою” дитиною та її емоційні установки.....	58
Івашкевич Е.З. Особливості використання психотехнік з метою проведення реабілітаційної роботи зі школярами з особистісними розладами.....	61
Карєпова Е. В. Архетипічні паттерни поведінки як основа формування життєвого сценарію.....	65
Карковська Р.І. Психологічна підтримка агресивних абонентів в телефонному консультуванні.....	70
Кириченко Н.А. Психологічні особливості постановки та досягнення мети особистістю.....	72
Климишин О.І. Християнсько-орієнтований зміст психологічної допомоги невиліковно хворим людям.....	75
Когутяк Н.М. Гуманістичний підхід у дослідженні проблеми віктимності особистості.....	79
Козловська Е.В. Гармонійні стосунки в сім'ї як фактор особистісного зростання.....	82
Колісник О.П. Медитація як стержень будь-якої духовної практики та як засіб радикальної психологічної самопомоги.....	86
Корнієнко О.В. Психодіагностика особливостей психосоматичного здоров'я студентської молоді.....	91
Косарева О.І. Корекція особистісного розвитку дошкільника.....	96
Кочубейник О.М. "Що означає бути собою?": кризова природа запитання.....	98
Кулаков Р.С. Психологічна допомога в організації професійного самовизначення старшокласників.....	101
Кухар С.Ю. Вплив механізмів психологічного захисту на стратегію поведінки студентів у конфліктних ситуаціях.....	104
Лисяк О.М. Психологічні особливості ціннісно-сислової сфери особистості в юнацькому віці.....	107
Лонська Є.В. Особливості психокорекції депресивного стану жінок, що страждають від домашнього насильства.....	109
Мазяр В.М. Психологічні засоби релаксації школярів з депресивним станом.....	111
Максимов М.В. Роль музики у вирішенні проблем психологічної допомоги особистості.....	114
Мельник І.Я. Психологічні засади проблеми адаптації особистості.....	117
Мельник Ж.В. Вплив особистості сімейної історії психолога та психотерапевта на його роботу.....	119
Мешко Г.М. Емоційне вигорання педагога як показник стану його професійного здоров'я.....	121
Михальська С.А. Особливості організації корекційної роботи з комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників.....	125
Михальчук Н.О. Діалогічна взаємодія школярів з іншомовним текстом в детермінації становлення їх суб'єктності.....	127
Осьмак Л.П. Змістовно-хронологічні особливості життєвої перспективи старшокласників.....	133
Павелків В.Р. Продуктивне розвивальне середовище як засіб формування позитивних стосунків підлітків з однокласниками.....	135
Пастушенко Л.А. Тренінг розвитку особистісно-значимого досвіду майбутніх практичних психологів.....	138
Перелигіна Л.А., Приходько Ю.О. Профілактика станів психоемоційної напруги у працівників системи МНС України.....	141
Пивоварчук Т.О. Основні чинники формування комунікативних умінь.....	143
Попіль М.І. Актуалізація особистісних якостей як чинник ефективності професійної діяльності медсестер.....	145
Пюра О.С. Особливості впливу комп'ютерних ігор на вияв агресивної поведінки у дітей підліткового віку.....	148
Репецька Т.Л. Психологічна допомога особам з суїцидальними намірами.....	151
Реуцький М.В. Психотерапевтична метафора у сучасному кінематографі (з досвіду впровадження програми «Психодраматичний кіносеминар»).....	153
Рикун А.А. Характеристика причин виникнення та основних стадій конфлікту.....	156
Романюк В.Л. Концепція якості життя та проблеми ортобіозу особистості.....	159
Романюк Л.В. Проблеми самооцінки і корекції функціональних станів особистості в умовах середньої школи.....	161
Рудюк О.В. Організація дослідження особистісно-сислової детермінації переживання професійних криз у безробітних.....	162

Рудь Г.В. Особливості усвідомлення цінності власної особистості у юнацькому віці	166
Рябой Є.М. Психодинамічна психотерапія як засіб надання психологічної допомоги хворим на гіпертонію: спроба теоретичного обґрунтування	168
Славина Н.С. Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини, як умова готовності до школи.....	170
Смалько М.Ф. Психологічна допомога особистості у професійній підготовці музиканта.....	172
Сокол І.А. Можливі аспекти психологічної допомоги у вирішенні завдань формування українського національного характеру старшокласників	175
Ставицька О.Г. Психологічні особливості продукування фонаційних компонентів невербальної комунікації	178
Скотна Н.С., Стець В.І. Ідентичність як необхідна складова та критерій психічного здоров'я.....	181
Турченко О.Ф. «Психодинамічна група» як фактор покращення процесу формування професійної самоідентифікації у студентів-психологів у вузі	184
Фрідріх А.В. Психолого-педагогічна проблема самовдосконалення особистості майбутнього педагога	188
Хворост М.Ю., Колесніченко О.С., Побідаш А.Ю. Психологічні особливості поведінки людей в екстремальних умовах та дії працівників мнс по наданню допомоги психічно постраждалим.....	190
Хомич Г.О., Руденко І.А. Психологічна допомога дітям, котрі перебувають в умовах тривалої деривації.....	192
Хомич І.С. Психологічна сутність уявлень дітей молодшого шкільного віку про відповідність власної поведінки нормам моралі.....	195
Хупавцева Н.О. Діалогічний підхід в освіті як необхідна складова розвитку суб'єктності школярів	198
Чорний М.М. Створення сприятливого мікроклімату в учнівському колективі як засіб психологічного супроводу у діяльності класного керівника.....	201
Чуйко О.В., Дунаєвська Ю.Е. Особливості працевлаштування випускників школи – інтернату для дітей, які потребують корекції розумового розвитку.....	204
Шиколенко Т.І. Психологічний супровід розвитку особистості та її образу «я» в дошкільному та молодшому шкільному віці	208
Яцюк Н.О. Розвиток рефлексивної культури в процесі фахової підготовки психологів.....	210
Відомості про авторів	213

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 41

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.10.2008 р. Підписано до друку 3.11.2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 33,25. Замовлення № 58/1 Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 41. — Рівне: РДГУ, 2008. — 217 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні
аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів,
практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних
закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20